

MINT EGY ÁLLATOT...

Öcsémrel a falu krematóriuma táján ásogattunk, abban a szemét szagú völgykatlanban, ahol kevéssel azelőtt irtották ki az erdőt. A föld porhanyós, a nap már leszállt, és az esti hideg köd is olyan hideg, akár a szomszédos tiszta vizű forrás. Telepünk a völgykatlan másik oldalán, a hegyes, éles kövekkel kirakott út két oldalán húzódik. Alkonyat idején lilás fényben játszik, mint a vörösre rozsdásodott szőlő. Felálltam és ásítottam; az ásítás öcsémre is átragadt, s ő teleszájjal rámnevetett.

Meguntuk a gyűjtögetést, elhajítottuk azt a kis fadarabot, amellyel ástunk, és megindultunk hazafelé az ösvényen. Csontot keresgélünk, olyat, amilyent az ember díszképp viselhet a mellén; de alighanem elkéstünk, már jóval előtünk mindent összeszedhettek a falubeli kölykök. Elhatároztam, hogy akár verekedés árán is, szerzek valakitől az iskolában legalább egyet... Kell, hogy még legyen valahol annak az asszonynak a csontjából, akit vagy két nappal az előbb láttam kiterítve a völgykatlanban. Felnőttek állták körül a tisztást, én éppen a derekukig értem, így tisztán kivehettem a lángok közt a holttest pucér hasát s a mélységesen szomorú arcot. A kép eltűnt, félelem fogott el; magamhoz szorítottam öcsém vékony karját, s szaporábban lépegettem. Mintha ismét éreztem volna az égő emberi hús szagát! Olyan volt ez a szag, mint amilyent egyik-másik rovar áraszt magából, ha kérges kézbe csíp.

Tavasszal hatalmas felhőszakadások öntözték a vidéket, s a falunak itt kellett „berendeznie” a krematóriumot. Ez az esőzés mindent megváltoztatott: a tanyát a faluval összekötő utat elvágta a suvadás, aztán elsodorta a völgyek közti függőhidat is. Ilyképpen tökéletesen elszigetelődtünk a világtól, az iskolát bezárták, a posta sem működött. Ha valamelyik tapasztalt felnőttnek mégis dolga akadt a faluban, át kellett vágnia azon a turzásszerű puha talajon, amely a fennsíkot borítja. Ezért a halottakat sem szállíthattuk a falu krematóriumába.

Az élet mégsem áll meg, ha mégoly istenhátamögötti hely is a mi pusztánk, noha a falusiak úgy néznek ránk, mint leprásokra, amiért a mi világunk csak a szűk katlanba zárt településre korlátozódik. Hogy az iskola elmaradt, nem sajnáltuk, hiszen már jól benne jártunk a nyárban.

A kövel kirakott útrésznel, amely tulajdonképpen a falu határát jelzi, megpillantottuk a Nyúlszájút. Karjában kutyát tartott. Már messziről észrevettük: átöleltem öcsém vállát, s a barackfák árnyékában nekiiramodtunk, hogy mielőbb szemügyre vehessük a kutyáját. A Nyúlszájú egy röpke pillantást vetett ránk, aztán ingerelni kezdte a kutyát, míg az éktelen csaholásba nem kezdett. Végül felénk nyújtotta. Én csak a karját néztem, a véres, mart sebeket, a kutyaszőrös kezét. Mellét, rövid nyakát is sebek éktelenítik, sebekkel borított nyaka olyan, mint egy rügyező ág.

— Nézd csak — szólalt meg Nyúlszájú, és meglóbálta a kutyát.

— Becsaptál, elárultál — kiáltottam neki. — Mégis egyedül mentél el érte...

— Nem igaz, én kerestelek, de te nem voltál sehol.

— Szóval megharaptak — böktek a kutyára. Nézése, mint a farkasé, orrcimpája reszket. — És... és bent is jártál, a veremben?

— Persze, de volt annyi eszem, hogy előbb felvegyem a bőr nyakvédőt.

Elképzeltem Nyúlszájút, amint a leszálló alkonyatban a hegykaréj és az út közötti rekettyésben portyázik, sebet sebre kap, mígnem győzedelmes ábrázattal végül is előkaszálódik a veremből.

— Amikor nem félek, hogy elharapják a gégémet és nincsenek ott a nagy dögök, nyert ügyem van — folytatta Nyúlszájú.

— Persze, hogy nem voltak ott — szólt közbe fontoskodva az öcsém —, találkoztam velük. Öten voltak, öt nagy kutya, lefelé, a völgy irányába tartotak.

— Meglehet . . . Mikor láttad őket? — kérdezte a Nyúlszájú.

— Hát . . . valamivel ebéd után.

— Én sokkal később indultam el.

— Micsoda szép ez a fehér kölyök! — kiabáltam. Nem bírtam leplezni csodálkozásomat.

Nyúlszájúból csak úgy dőlt a káromkodás, s hosszasan részletezte, hogy a fehér kölyök egyik ágról farkasivadék.

— Phú! — ámuldozott öcsém.

— És látjátok — dicsekedett tovább a Nyúlszájú —, már annyira megszokott engem, hogy nem is keresi az anyját. Nézzétek csak — és letette a földre.

Mi hallgattunk, majd hirtelen az égre, a völgy felé pillantottunk. Hatalmas repülő húzott el felettünk, néhány másodpercig még hallottuk zúgását. Mozdulatlanná merevedtünk, akár az olajba esett bogár.

— Az ellenség! — üvöltötte Nyúlszájú. — Betört az ellenség!

— Ellenséges berepülés! — kiabáltuk mi is.

Aztán már csak a barna színben játszó felhőket láttuk, a repülő nyomtalanul eltűnt. S láttuk, hogy Nyúlszájú kutyája nekiszilajodva eliszkol a köves úton, a bokrok irányában. Nyúlszájú a meglepetéstől moccanni se bírt, pedig látsozott, mennyire szerette volna megfogni a kutyát. A kitörő nevetés annyira fellelegített bennünket, hogy szinte úgy éreztük, vér helyett forró rizspálinka folyik ereinkben. Nyúlszájú — mint mindig, mikor csalódás éri — kényszerezdetten nevetett. Végül faképnél hagytuk.

Elindultunk az otthonunknak nevezett magtár-zugba; már messziről látszik, hiszen annyira elüt még az egyre sötétebb vidéktől is. Mintha óriási összekuporodott állat volna. Mihelyt beléptünk a földes szobába, megpillantottuk apánkat, háttal állt nekünk. Vacsorát készített.

— Képzeld, apa, repülőt láttunk! — ordította öcsém tele torokból. — Az ellenség repülője volt, hatalmas gép!

Apánk mordult egyet csodálkozása jeléül, aztán tovább főzicskél. Később eszembe jutott apánk vadászpuskája, s hogy meg kell tisztítani. A falhoz léptem, és leemeltem. Megmarkoltam öcsém kezét, és kivittük a puskát a homályos lépcsőházba, hogy megtisztítsuk.

— A kutyát nagyon sajnálom — suttogtam.

— Én meg a repülőt — mondta bizonytalanul öcsém.

A magtár, amelyben lakunk, éppen a település közepén áll, a mi zugunk pedig az emeleten húzódik meg. Valaha selyemhernyókat tenyészthettek ebben a szobában, illetőleg odúban, amely olyan kicsi, hogy ha apánk lefekszik nyűtt pokróccal takart szalmaszönyegére, szinte moccanni sem lehet. Rettenetes itt a bűz, a fal még mindig tele a hernyók nyomaival, valamikor nyüzsöghettek a falakon. A szag kiirthatatlan. Bútornak semmi nyoma, ha csak nem számítjuk hernyókaptárakból összetolt ágyunkat és apánk puskáját, amely elsütésnél

mindig visszaüt. Mégis ez a puska ad valamelyes jelleget az odúnak, no meg a gerendára kifeszített sok menyétbőr, melyet apánk szárítgat, és néhány csapda. Apánk télen vaddisznóra, máskor meg madarakra vadászik, ezzel hozza a konyhára valót. A menyéprémeket a falusi begyűjtőnek adja el.

Olajos ronggyal végigtörülgettük a puska alkatrészeit, s közben ki-kipislogtunk a deszkahasadékokon. Mintha újra hallottuk volna a repülőzúgást. A repülő nagyon ritka, nevezetes eseményszámba menő dolog a mi vidékünkön. Aztán visszaakasztottuk a puskát, összeölelkezve végighemperedtünk a kaptáron, s feszülten vártuk apánkat, hogy kezében a korbáccsal megjelenjék. Oda-künt az az ólmos, szürke levegő, amilyent a háború okád. S ez a háború számunkra már oly régóta tart, hogy szemünkben ismeretlenül is mérhetetlenné, mozdulatlanná, dermedtté vált. Nekünk a háború abban mutatkozik meg, hogy a falusi gyerekek elmaradtak, és hogy néha egy-egy rövid értesítés érkezik: X. Y. itt és itt elesett. A háború nem birt áthatolni a kemény magház falán, s nekünk az ellenség gépei csupán ritka madarak.

Hajnalban arra ébredtem, hogy éktelen zaj rázkódtatja meg a környéket. Hallottam, mint ül fel apánk motoszkálva a pokrócon, s láttam, hogy felragyog a szeme, mint az áldozatát megsejtő ragadozóé. Csalódtam, apánk mégsem kelt fel, visszadőlt, s újra elszenderedett.

Türelmesen vártam, de hiába, a zaj nem ismétlődött. Tekintetem rátevedt a magtárfal penészfoltjaira, amelyeket megvilágít a magas szellőztetőn át beözönlő kései holdfény. Teli tüdővel szívtam a hűvös, hernyószagú levegőt. Őcsém sirása térített magamhoz; homlokáról patakozott a verejték, s hozzám-dörgölözött. Azt hittem, azért sir, mert nem bírja kivárni, amíg a zaj ismétlődik. Megcsíptem nádszál-nyakát, gyöngéden meg-megrángattam, mire tovább aludt.

Amikor később kinyitottam a szemem, már napfény özönlött a réseken. Fojtogatott a meleg. Apánk rég elmehetett, láttam, hogy a puskáját is magával vitte. Felráztam őcsémet, aztán kimentem a ház elé, s elácsorogtam a köves úton. A nap vakító fénye mindent beragyog, körös-körül pislognak a tűző naptól a gyerekek; egyik az úton várakozik, másik a kutyáját tetvezi, van, aki kurjongat. Sehöl egyetlen felnőt. Őcsémmel a kámforfa irányába, a kovácműhelyhez loholtunk. A roskatag tákolmány üres; tűznek, paráznak nyoma sincs, nem zihál a fűjtató. Máskor a kovács mindig ott áll az egyik sarokban, s összeégett, sovány karjával a fehérre izzított vasdarabok után nyúlkal. Sohasem fordult még elő, hogy a műhely délelőtt üresen maradjon. Őcsémmel átöleltük egymás vállát, s egyetlen szó nélkül indultunk visszafelé a köves úton. Mindeütt csak gyerekek, az asszonyok talán bizony elrejtőzködtek? A nap mind inkább vakította szemünket s engem ismét elfogott a félelem.

Nyúlszájú meg a bandája a közkút lépcsőin heverészett. Amikor észrevetek bennünket, feltápászkodtak és hozzánk szaladtak. Nyúlszájún látszott, hogy nagy dolgokat tud: hasított szájáról habos nyál csorgott.

— Tudod már te is? — rivallt rám. — Na?

— Mit kéne tudnom?

— Hogy a tegnapi repülő lezuhant. Ide a hegyekbe... most fegyveresek keresik az ellenséges pilótát.

— Ha megtalálják, lelövik? — kérdezte őcsém, és egyik lábáról a másikra állt.

— Nem hinném, öregem — válaszolt barátságosan Nyúlszájú. — Azért sem lehetjük le, mert már alig van golyónk. De mindenesetre elfogják.

— És... és a repülőgép? — vágtam közbe.

— A repülőgép, az rípiyára ment az erdőben. A postás mondta, látta a fenyvesben, ott a jegenyénél — hadarta Nyúlszájú.

Ismertem az erdőt. Arra gondoltam, hogy már virágban áll; nyár végén a fák termése olyan, mint a vadmadár tojása, azt mindig gyűjtögetjük. Ha háborúsdit játszunk, az a töltény fegyvereinkben. Hányszor megijesztettek vele, emlékszem, egyszer egy este vagy hajnalban...

— Szóval tudod, melyik erdő? — jött indulatba Nyúlszájú, és kivételesen úgy összeszorította a száját, hogy elővillant a fogínye. — Tudod?

— Persze, hogy tudom — szóltam felháborodva. — Indulunk? De hadd vegyem fel előbb az ingemet, te már lódulhatsz is, majd utólérek.

— Nem — tért ki ravaszul, s szeme körül a szarkalábak táncra perdültek. Szükszavúsága bántott. — Nem, mert azt mondták, gyerekeknek tilos odamenni. Mert mi lesz, teszem azt, ha összetévesztenek bennünket a katonával, és ránk lőnek?

Nem tudtam, mit válaszoljak, figyelmesen nézegettem mezítelen lábamat a forró köveken. Bántott az elutasítás, sértett, s mint ragadós mézga járt át. Forró lehettem, mint a frissen leölt állat. Öcsémet egyre csak az izgatta, milyen lehet az ellenséges katona ábrázata. Aztán otthagytuk őket, és hazaindultunk. A katona már engem is kíváncsivá tett, próbáltam elképzelni, hogy néz ki, hogyan lapul a bozótban. Mintha az egész erdő egyetlen lélegzetfojtva lapuló ellenség volna, s a legsejtelmesebb sóhaj is megremegtetné a fákat. Úgy rémlett, izzadt katonák rejtőznek mindenfelé, s testszaguk betölti a katlant.

— Milyen jó lenne — rebegte öcsém —, ha sikerülne élve elfogni, s mi kapnánk el őket!

Tűzött a nap, s mi egyre inkább éreztük, hogy még semmit sem ettünk. Torkunkban felgyülemlt a nyál. Mit együnk, ha apánk alkonyat előtt nem ér vissza? A magtár mögött van egy alacsony ciszterna, nekihasaltunk hát, két karunkkal megtámaszkodtunk a kútkáva kigyózöld belső falán, és teleittuk magunkat. Aztán tüzet raktunk, loptunk egy kevés krumplit a magtárból és megfőztük. Ízlett a vaslábosból fogyasztott ebéd, s tetszett, hogy olyan gyorsan elkészült. Öcsém folyvást a katonára gondolt, közben mindkét kezében krumplit szorongatott. Feltételezte, hogy a katona egy fa tetején lapul, mint a mókus.

— Ha most valóban virágzik a fenyő, akkor nem nagy dolog elbújni...

— Persze — helyeselt öcsém. — A mókust is nagyon jól takarja a virágzó fa. Magamban úgy képzeltem, a katona a virágzó fenyő tetején rejtőzik, és az ágak közül les le apáékra. Ruhája tele virággporral, s olyan, mint egy hosszú téli álomra készülő mókus.

— A kutyák elől azért mégsem menekülhet — állapította meg öcsém.

Mihelyt jóllaktunk, otthagytuk a krumplis lábost, és leültünk a kőlépcső elé. Elszundítottunk. Délután felébredtünk, s visszamentünk a kúthoz. Nyúlszájú természetesen anyaszült meztelenül találtuk, feje búbjáig kipirultan hancúrozott a lányokkal. Madárszerű hangján néha felvihogott, s közben rárávert a lányok fenekére.

Öcsém Nyúlszájú elé ült, és elbűvölten bámulta a szertartást, én meg fürödtem, akkora pancsolást csapva, hogy a gyerekek szétrebbentek. Meg se szárítkozva, felhúztam az ingemet, s visszarohantam a raktár elé, hátrahagyva vizes lábnyomaimat. Összekuporodtam, a várakozás türelmetlen bizsergése égette a bőrömet. Elbóbiskoltam, és Nyúlszájú játékairól álmodtam. Ébredésem után láttam, hogy jönnek vissza a kútról a lányok, egyikük riszálva fitogtatta

mezítelenségét, és rámmosolygott. Felháborodott ordításban törtem ki, s egy marék kavicsot szórtam rá.

Megvártam, míg az alkony leereszkedik a völgyre, s kipirulnak a bárányfelhők. A nagyok még mindig nem mutatkoztak, pedig idegeim a bolondulásig feszültek.

Akkor érkeztek meg, amikor frissen lesült bőrünket már az esti szél hűsítette. Először csak egy árnyék mutatkozott valamelyik kunyhó falán, aztán a kutyák közeledő ugatása hallatszott. Bár csend volt, a nyugalomnak semmi nyoma. Kiszaladtunk, és a közeledő csapat közepén megláttuk a hatalmas négert. Félelmemben reszketés fogott el.

A nagyok, mintha csak vaddisznóvadászatról jönnének, szótlantul, komoran vették körül a zsákmányt. Látszott rajtuk, hogy levertek. A „zsákmányon” nincs se pilótaruha, se pilótacipő; kincstári öltönye khaki színű, cipője ormótlan, csónakázik benne. Arca olyan sötét, mint a mély éjszaka. Egyik lábát kolonc-ként vonszolja maga után; akkor vettük észre, hogy a katona lábán ott a vaddisznócsapda láncja, s minden lépésénél megcsörren. Aztán mi is csatlakoztunk a felnőttekhez — a menet legvégéhez —, s ugyanúgy kullogtunk visszafelé. Megálltunk az iskolának nevezett ház előtt; a menetből kilépett a falu vénje, s mindenfélével ijesztgetett, csakhogy azonnal szétszéledjünk. Hátráltunk, a tér sarkába húzódtunk a barackfa alá, de onnan már nem akartunk mozdulni. Hallgattuk a felnőttek tanácskozását, s közben teljesen besötétedett. A közeli kunyhókból kíváncsian lestek ki az asszonyok. Nyúlszájú intésére otthagytuk a gyerekfalkát, és a kámforfa tövében telepedtünk le.

— Látjátok — szolt Nyúlszájú —, nem tévedtem, ez fekete.

— *Vérbeli fekete* — helyesltem —, csak tudnánk már, mit határoztak róla... Hátha most végzik ki?

— Ugyan! — tiltakozott Nyúlszájú. — Csak nem gondolod, hogy egy *vérbeli feketét* agyonlőnek?

— De hát ha ellenség... — vetettem oda meggyőződéstelenül.

— Te őt ellenségnek tartod? — gurult dühbe Nyúlszájú, és teljes erejéből megrázott. — Nem látod, hogy *fekete*, hogyan lehetne hát a mi ellenségünk?

— Odanézzetek! — kiabált az öcsém, aki távolabb, a gyerekek között básméskodott. — Nézzétek!

Odanéztünk. Láttuk, hogy a felnőtteket is zavarba hozta a katona, aki elcsigázottan hátat fordított, és vizelt. Kis idő múlva a nagyok gyűrűje elindult a magtár irányába, s mi követtük. Megálltunk a főkapunál, a tátongó pincelejárattal mellett, ahol a féregtelenített gesztenyét raktározzák el télire. A felnőttek sorra szomorúan tünedeztek el a pincegátdorban; az egész egy különös szertartás előzményének tetszett. Hallottuk, hogy becsapódik utánuk a pinceajtó.

Mi fent ácsorogtunk, még a kis pincei szellőzőhöz sem mertünk odamenni, hogy a nagyok után lessünk. Narancssárgás fény szűrődött fel a pincéből. Idegtépő volt a várakozás. Fegyverdörrenésre számítottunk, de csalódtunk. Lassan közelebb kúsztunk a nyíláshoz, megláttuk a falu vénjének fejét, de észrevett, és elkergetett bennünket. Nem zúgolódtunk, mert képzeletünk a sok eseménytől úgy begerjedt, hogy az éppen elég volt éjszakára. Utána a gyerekfalka szétoszlott, s a lábak végigdoboltak a köves úton. Felébresztették a mögöttük leselkedő félelmet.

Öcsémrel mi is otthagytuk Nyúlszájút, aki makacsul leselkedett a szilva-fasorban. Hazamentünk, lépteink alatt vidáman nyikorogtak a nedves, korhadt

falépcsők. Megállapítottuk, hogy a „zsákmány” egy fedél alatt van velünk, ez egyelőre elég, s hogy milyen gyönyörűség dolog éppen a feje felett aludni. Micsoda kaland! Vacogás fogott el: öröm és félelem keverékéből adódó izgalom. Az öcsémet is kirázta a hideg, s befúrta magát a pokrócába. Titkon azért mégis boldognak éreztük magunkat, a sötétben is össze-összevigyorogtunk: vártuk fegyvercipeléstől és izgalomtól kifáradt apánkat. Hogy nyugtalanságunkat valamelyest csillapítsuk, eszegettük a maradék krumplit. Nem voltunk éhesek, de a krumplihámozás is csökkentette a várakozási időt. Végre megérkezett.

Feszülten figyeltük, hogyan akasztja puskáját a falra, hogyan ül le, és szemléli hosszasan a krumplis lábost. Kedvetlenségét fáradtságával magyaráztuk, elvégre is az ő dolga. Megkérdezte, van-e hántolt búza? Semmi — mondtam. Nyakán úgy dagadozott az erek hálója, mint a zsák, amelybe éppen gabonát töltenek.

— Mi van a repülőgéppel? — kérdezte öcsém.

— Hát leégett. De vele majdnem az egész erdő is.

— Minden elégett, az utolsó szög is?

— Igen. Csak a farka maradt — válaszolt türelmesen apánk.

— A farka... — nyögdecsele öcsém nagy elragadtatással.

— Egyedül volt? — kérdeztem én is. — Vagy többen is voltak? Azokkal mi van?

— Összesen hárman voltak. Két társa meghalt... Ez ejtőernyővel szállt le.

Öcsém az ejtőernyő hallatára még nagyobb gyönyörűséggel bámult apánkra.

— És most mi lesz vele? — erőltettem határozottságot magamra.

— Hát... *tartjuk!* Meg kell várni, hogy a község határozzon az ügyében.

— *Tartjuk?* Mint egy állatot?

— Hát... amilyen piszkos! — szabadkozott apánk.

— De jó lenne látni! — sóhajtott öcsém, miközben apánk arcáról igyekezett leolvasni szavai hatását.

Apánk összeszorította a száját, és kiment. Mi feltelepedtünk az ágy szélére. Tudtuk, hogy az öreg élelemért megy a szomszédokhoz, s mi mindenképpen meg akartuk várni. Bőrünk úgy égett, mint tavasszal a kutyáké. Ilyen ötlet! *Tartani* egy katonát! Összekulcsoltam a karom, szerettem volna letépni magamról a ruhát és úgy ordítani: „Emberek! *Úgy tartani* egy embert, mint egy állatot...”

Másnap kora hajnalban apánk némán felrázott. Magamba hajigáltam a hideg reggelit, s szívtam a réseken beáramló hideg ködöt. Jó idő beletelt, amíg a felkelés után kitisztult az eszméletem. Apám merőn nézte, hogyan kapkodom az ételt; neki már a vállán a puska, derekán a kendőbe kötött harapnivaló. Tekintete másnapos. Láttam, hogy előkészítette a menyétszörös zsákot is, s ebből arra következtettem, hogy a faluba megy. Biztosan a katonáról tesz jelentést, ezért is olyan felindult, azért mozog folyvást az álla. Hisz egész éjszaka élesre töltött puskával őrködött a „zsákmány” ablaka előtt!

Öcsém még úgy aludt, mint a bunda. Vigyáztam, fel ne ébresszem, felhúztam posztóingemet és — kivételesen — a gumitalpú cipőmet, felkaptam a zsákot, és leszaladtam a lépcsőn. A köd még nem szállt fel, a tanya mélyen aludt. Észrevettem, hogy a ház mellett, a szilvafa tövénél egy puskás ember szundikál. Apánk megrázta, mondott neki valamit, én gyorsan a pince szellőzőjére pillantottam, úgy éreztem, kinyúlik a katona karja, és magához ránt. Csak hagyhatnám itt ezt a környéket — sóhajtoztam. Aztán elindultunk a köves úton, a nap

sugarai lassan áttörték a sűrű ködréteget, és éreztük, hogy melengítik hátunkat a sugarak.

A hegyen át a falu felé igyekeztünk, átvágtunk a fenyvesen, kis tisztások között haladtunk. Cipőnk elnehezült a ráragadó puha vörös agyagtól, aztán az egyre sűrűsödő fenyvest néztük: mintha ismét leszállt volna az este. A köd is mintha vastagabb volna, folyékony fémként csorgott be a számba. Nehezen kapkodtam levegő után, a hajam csatakos lett, ingemen itt is, ott is foltok éktelenkedtek. De ki törődött mindezzel? Odább, az avarban jeges vizű hegyi forrás csörgedezett. Lábunk meggémberedett, ügyelnünk kellett a zsurlókra is, hogy össze ne szaggassák a nadrágunkat, meg aztán, hogy ne nyugtalanítsuk nagyon a körös-körül bujkáló viperákat.

Kiértünk a szabad rétre: már nem permetez köd, és ismét világos van. Le-
ráztam magamról a harmatot, ahogy a bogáncsfélét kotorja le magáról az ember. Az ég közben egészen kiderült, s kékes fényben ragyogott. Távol, a látóhatár szélén hegyláncok vonulnak a messzeség sötétkéjébe burkolózva, színük akár a rézérc, amelyet a völgyaljji, rég bezárt bánya környékén ásogettünk. Valahol, szintén a látóhatár szélén, egy parányi fehérség is tündököl: a tenger.

Madárdal és szélzúgás kísért. Egyszerre, mint hirtelen feltörő szürke forrás, apám csizmája alól, az avarból, egy patkány ugrik elő sipítva.

— A faluban ... elmondod a katonát is? — rebegtem apám felé.

— Hát ... igen.

— És kijön majd akkor a csendőr?

— Mit tudom én — válaszolt leverten apám. — Mit lehet tudni; a bejelentést eljuttatják egészen a tartományi hivatalig.

— Nem maradhatna a faluban? Csak nem veszélyes? ...

Apám elutasítóan hallgatott. Én megint féltem, és úgy csodáltam a feketét, mint amikor először szereztem tudomást róla. Próbáltam kitalálni, mit csinálhat a pincében. Ha kiszabadulna, elpusztíthatná az egész tanyát, még a kutyákat is, a házakat meg felgyújthatná. Beleremegtem, egyre szaporábban ügettem apám nyomában, aztán magam mögött hagytam, s elfulladva szökdéceltem a meredek kapaszkodó kövein.

Megint sík terület következik, a nap már majdnem a fejünk felett tűz. Az út mentén végig kisebb suvadások nyomai látszanak, s a verőfényben farkaszemet néz velünk a föld frissen felszaladt vörös húsa. Izzadtunk: az izzadság először a homlokunkról, aztán már a fejünkről is csurgott.

Amikor beértünk a faluba, szorosan apám mellé bújtam, s úgy tettem, mintha nem is látnám a körülöttem nyargalászó kölyköket. Ha egyedül vagyok, biztosan megköveznek. Úgy gyűlöltem a falubeli gyerekeket, mintha undorító kukacok volnának, kukacok, melyeket nem tudnék a közelemben megtűrni. Ha nem éreztem volna magamon az útszéli sötét zugokból rámleső felnőttek tekintetét, sorra vertem volna őket.

Az előjáráságon éppen déli szünetet tartottak. Ittunk a falu kútjából, aztán leültünk a kőépület előtt egy padra. Várakoztunk. Nagysokára kijött egy öreg hivatalnok, karonfogta apámat, és eltűntek, az elnök szobájába mehettek, mire én megfogtam a menyétbőrös zsákot, s az átvevő ablakához cipeltem. Egy aszszony, aki nagy dioptriájú szemüveget viselt, átszámolta a bőröket, kérdezett egy s más dolgot, aztán egy nagy könyvbe jegyeztetett.

Később már nem tudtam, mit csináljak maradék időmmel, apám nem került elő. Elindultam hát, hogy megkeressem a község egyetlen emberét, akit személyesen is ismertem: a Bírót. Már többször járt nálunk, különféle hivatalos

értesítéseket hordott szét. Féllábú volt, a falu apraja-nagyja Bírónak szólította. Néha az iskolaorvosi vizsgálatokon is jelen volt.

— Na Béka, megjöttél — kiáltotta, és feltápászkodott.

Ez a „béka” mindig kihozott a sodromból, de azért odamentem az asztalához. Igaz is, ha ő nekünk „Bíró”, miért ne lehetnék én neki „Béka”?

— Épp most hallom, hogy elfogtatok egy katonát —, s megzörgette mulábat.

— Igen — válaszoltam készségesen, és felkönyököltem az asztalára, egy zsírfoltos ételcsomag mellé.

— Haj, haj, nem kis dolog ám az ...

Fakó nyakát néztem, és pontosan úgy bólintottam, akár egy felnőtt. Szerettem volna egyre a „zsákmányról” beszélni, de nem találtam rá szavakat, nem tudtam arról a valakiről beszélni, akit a felnőttek egy napja „tartanak”.

— Mondd — kérdeztem bizalmasan —, megölik?

— Fogalmam sincs róla — válaszolta, és az elnöki szoba felé bökött. — Majd ott döntenek.

— De legalább csak idehozzák, nem?

Az öreg mintha nem is hallotta volna kérdésemet:

— Te Béka, te most boldog vagy, hogy nincs iskola, ugye? Ez a széllel bélelt tanítónő mindent kitalál, csakhogy ... Már azt is mondta, nem bírja az idevalósi gyerekek szagát, olyan büdösek ...

Hirtelen piszkos nyakamra gondoltam, de csak megvetően nevettem, s ráztam a fejem. Undorított a bíró mulába is, mégis folyton az asztal alá pislogtam. Érdekes látvány volt, hogy egészséges jobb lábával, no meg mankójával miképp jár ugrálva a hegyi ösvényeken, s ilyenkor éppen úgy idegenkedtem tőle, mint a falujabeli gyerekektől.

— Nektek jobban fülük a fogatok a viháncoláshoz, mint az iskolábamenéshez, ugye? — nevetgált az öreg. — De ha már annyira utálnak benneteket!

— Bizony, piszkosak vagyunk — sóhajtottam. — De a tanítónők is piszkosak!

A Bíró csak tovább nevetgált, végre visszajött apám, és csöndesen magához hívott. A Bíró barátságosan megveregette a vállamat, viszonzásul oldalba böktem, aztán apám után iramodtam. Még hallottam, hogy a Bíró utánam kiált:

— Hanem, Béka, vigyázz a fogolyra!

Amikor már kinn jártunk, megkérdeztem apámat:

— Na, mi lesz veled?

— Á, itt senki sem akar színt vallani! Félnek a felelősségtől — és úgy nézett rám, mintha én volnék a hibás. És hogy bántott a szófukarsága!

Elhagytuk a főutcát szegélyező csenevész fákat, elértük a faluszéli hidat, ott apám megállt. Még mindig hallgatott, lassan kicsomagolta az ebédet. Menynyire szerettem volna kérdezgetni a katonáról. Piszkos kézzel kiragadtam a papírból egy rizsgombócot. Már az utolsó falatoknál tartottunk, mikor a hídnál megpillantottam egy kislányt. Olyan kicsi és üde volt, akár egy madárka. Hirtelen végignéztem magamon s elégedetten állapítottam meg, hogy jobb az öltözetem, mint bármelyik falusi kölyöké. Kinyújtottam tornacipős lábamat, s vártam, hogy a lány közeledjék. Éreztem, a vér a fejembe tolu. A lány összeráncolt szemmel végigmért, aztán eliszkölt. Már nem volt étvágyam, lementem a vízhez. A híd pilléréknél kis lépcsők vezetnek le a vízhez. Körülöttem, a parton, derékig ér a fű; átevickéltem a fűtengeren, elértem a vizet, de az már zavaros, sötétbarna. Éreztem, hogy a ruhám mindenki másénál siralmasabb, és tudtam, hogy nagyon, nagyon nyomorúságos vagyok.

Késő délutánra járt, mire portól és izzadságtól kérges bőrrrel hazaértünk. Még bennünk égett a nappali hőség, s jólesett a völgyből felemelkedő alkonyi köd simogatása.

Nem kísértem apámat a tanya vénjéhez, felrohantam a szobánkba. Öcsém ülve aludt az ágyon, megráztam csontos, keshedt vállát. Forró kezem érintésétől könnyedén összerázkódott, s láttam, hogy illan el nyíló szeméből a fáradtsággal vegyes félelem.

— Mi van *vele*? — kérdeztem.

— Lenn alszik.

— Nem féltél, így egyedül? — kérdeztem gyengéden.

Komoly képpel nemet intett.

Résnyire kinyitottam az ablakot, felkapaszkodtam a párkányra, s merész ívben kivizeltem. Kintről sűrű köd áradt be, s mint ragadozó foga, átjárta minden porcikám, felszívódott az orromba. Öcsém kiskutyaként dörgölözött az oldalához, és elmerülten bámulta a műveletet, majd segített becsukni az ablakot.

— A Nyülszájú látta? — kérdeztem.

— Ha odamegyünk, megvernek — közölte öcsém izgatottan. — Elviszik?

— Nem lehet tudni.

Hallottam, hogy apám odakint a szatócsnéval beszélget. Az asszony semmiképpen sem akarta vállalni a katona ellátását. Azt mondta: „majd a maga fia leviszi”. Megfeledkezve félig lehúzott cipőmről, dermedten figyeltem. Aztán apánk kiáltását hallottam:

— Gyere ide!

Cipőmet az ágy alá hajítottam, és lenyargaltam. Apánk puskatussal mutatott a szatócsné kosarára. Bólintottam, hogy mindent értek, fogtam a kosarat, szóltam öcsémnek, hogy jöjjön le, s átmentünk az út másik oldalára, hogy óvatosan szemügyre vegyük a pincejáratot. Az ór már nem volt sehol. Láttam, hogy a szellőzőnyílásból fény szivárog. Mérhetetlen fáradtság ömlött el rajtam, míg izgatottságom egyre fokozódott, akár előző nap, amikor először pillantottam meg a katonát.

Apánk puskával a kezében óvatosan előttünk lépdelt, én hátramaradtam, s guggolva vártam. A köd erősen szitált. Végül apánk felszólt:

— Gyere le!

Lementem. A gyenge világításban megláttam a katonát. Kuporgott. Milyen izgalmas a lábán a vaddisznócsapda meg a vastag lánc!

A katona, térdét átöelve, vérben forgó szemmel nézett rám, úgy féltém, ahogy még azelőtt soha. Elfordultam, apánkra pillantottam: ő a falnak támaszkodott, puskája csövét a katonára emelte, majd intett a szemével, mire én közelebb léptem a „zsákmányhoz”. Behunytam a szemem. Amikor hátraléptem, felindultságomban hányinger környékezett. A katona bátortalanul a kősárra nézett, aztán én is, apánk is. Messze egy kutya ugatott.

Olyan kíváncsian bámultam a katonát, mintha én volnék kiéhezve. Néhány rizsgombóc, szárított sós hal, valami főzelék és egy üveg kecsketej volt a kosárban. A katona merőn bámulta az ételeket, de meg se moccant; mióta beléptünk a pincébe, mozdulatlan volt, mint egy szobor. A ránkterülő csendben kínozni kezdett az éhség; reménykedtem, hogy a katona nem eszi meg a neki hozott ételeket, talán megveti az ilyen szegényes elemózsiát... Elresteltem magam, aztán arra gondoltam, mi lenne, ha apánk is elszégyellné magát? Ő nem viselné

el szóltanul a szégyent, s talán falura szóló botrány kerekedhetne belőle. Ki találhatta ki, hogy a katonának enni kell adni?

A katona kinyújtotta hosszú karját, elvette a tejesüveget. Hosszan szagol-gatta, aztán a tej végigcsurgott az állán, és elővillant fogaskerékszerűen szabályos fogsora. A tej eltűnt, szája mindkét sarkából vékony tejpatak szivárgott. Fájt ez a látvány, a tej zsírfoltokat hagyott csillogó mellbőrén. Egészen megilletődtem, s meghatottságomban torkom kiszáradt: milyen csodálatos dolog is a tej!

Hirtelen mozdulattal visszatette az üveget a kosárba; már nem tévovázott, hatalmas tenyerén mint kis cukor világit a rizsgombóc. A szárított halat mindenestül lenyelte. Én elhúzódtam apámtól, a falig hátráltam, s elbűvölten lestem mozdulatait. Úgy látszik, annyira elfoglalja az evés, hogy velünk nem is törődik. Ez volt számomra a legjobb alkalom, hogy jól szemügyre vegyem fejedelmi „zsákmányunkat”. És egyre jobban tetszett.

Fejét rövid, gyapjas, fekete haj borítja, füle mint a farkasé. Nyaka, melle szinte izzik, s valahányszor a toroka megrándul, szívem mindig elszorul. Csak ne lenne olyan mosdatlan, csak ne lenne testének olyan kibírhatatlan, átható szaga, mint valami vegyszernek! Annyira izgatott voltam, hogy a kosarat könnyen összetéveszthettem holmi külföldi csemegékkel gazdagon megrakott ünnepi asztallal. Visszahúztam az edényeket, s megnéztem, hagyott-e bennük valamit. Nem hagyott, még a főzelék tányérját is kinyalta.

Apám bökött oldalba, s felriadtam merengésemből, akárcsak ha fent vagyunk a szobánkban, és lányokról ábrándozom. A puska védelmébe húzódtam, aztán hátat fordítottam a katonának, és megindultam a lépcső felé. Ekkor a katona felköhögött. Az izgalomtól kivert a verejték, s majd hogy el nem estem a lépcsőn.

Fent, az ajtó mellett egy régi, majdnem vak tükör lógott. Belenéztem. Vézna, szánalmas, vonagló arcú japán kisiút láttam benne. Megsemmisülten szaladtam fel a szobánkba.

Öcsém az ágyon ült, szeme kíváncsian villogott. Hogy izgalmam palástoljam, rátámadtam:

— Te zártad be az ajtót?

— ... Én — rebegette zavartan. Szégyellte a gyávaságát. — Na, milyen?

— Hát... bűdös! — és és iszonyúan fáradtnak éreztem magam.

Kifárasztott a falu, s utána az „etetés”. Elcsigázottságomban már nem bírtam nyugalmat színlelni. Öcsém részvevően bámulta, hogy szórom le magamról a ruhát, s dőlök le az ágyra.

Másnap reggel nagy kiabálásra ébredtem. A zaj a raktár tulsó feléből halatszott. Üres a szoba, apám és öcsém már alighanem elment. A puska helyét bámultam, aztán gyorsan magamra kaptam valamit, s kiszaladtam.

A pincegádor előtt egy csoport felnőttest és sok piszkos gyereket láttam. Ott van öcsém is, Nyúlshájú társaságában, a szellőzőnyílás előtt kuporognak. Dühös lettem, hogy nélkülem bámulják a pincei eseményeket. Odarohantam. A féllábú Bíró éppen a pincéből jött fel. Csalódottságom egyre fokozódott. Csodálkoztam, hogy nem látom a katona hulláját, s hogy apám puskával a vállán a Bíróval beszélget. Lihegtem, homlokomról forró verejték csurgott.

— Nézd csak meg te is! — kiabált felém Nyúlshájú.

Végighasaltam a forró köveken, és belestem a pincébe. Odalent, arccal a földre borulva hevert a katona. Olyan, mint egy leölt állat.

— Csak nem bántották? — kérdeztem Nyúlszájútól. — Csak nem ütlegeltek egy láncravert embert?

— Dehogyan — válaszolt elnézően. — Csak az történt, hogy lementek hozzá, mire ő majd halálra vált ijedtében.

Egyik kölyök a hátam mögött próbált belesni a pincébe; Nyúlszájú bele-rúgott, aztán maga hasalt a lyuk elé. Otthagytam a nyílást, s a Bíróhoz léptem. Nagyon bántott, hogy — mint a többi — engem is semmibe vesz. De sértő-döttségem hamar elpárolgott, s a felnőttek közé furakodtam.

Megtudtam, hogy sem a községi előjáróság, sem a csendőrség nem tehet semmit a katonával. Az ügyet felterjesztették a tartományi hivatalhoz; amíg döntés nem érkezik, a mi telepünknek kell a foglyot eltartania. A telep vénje tüstént vitába szállt a Bíróval: olyan szegények vagyunk, hogy a fogoly élelmezésére nem vállalkozhatunk, de még arra sem — tekintettel a dolog veszélyes voltára —, hogy ilyen eszések idején bárhová is elszállítsuk.

Mint a jelentéktelen emberek általában, a Bíró olyan ellentmondást nem tűrő hangon beszélt, hogy senki sem mert ellenszegülni, bár az arcokon elégedetlenség és zavar tükröződött. Lassan megértették, hogy a Bíró szavai meg-másíthatatlanok. Ez tetszett nekem, s izgatottan szaladtam vissza Nyúlszájúhoz.

— Na ugye — kiabált diadalittasan —, mégsem ölik meg?! Hát hogy is lehetne ez a katona ellenség?

Öcsém is fontoskodva mondta:

— Kár lenne érte, igazán kár...

Egyszerre hárman is lestük, mi van a pincében, s elégedetten láttuk, hogy a katona a földön fekszik ugyan, de a melle még zihál. Amikor már meguntuk a leselkedést, a szellőzőt áruba bocsátottuk: különféle bogyók ellenében enged-tük meg a gyerekeknek, hogy lelessenek.

Apám este megint fogta a puskáját, és lementünk a pincébe. Nehéz vas-lábast vittünk le, benne rizses zöldség. A fogoly hosszan nyugtatta rajtunk sár-gásfekete szemét, aztán tenyerét a meleg kásába merítette, és evéshez látott. Már egészen nyugodt voltam, apám se szögezte rá a puskát, egykedvűen nézte a fal mellől. Elnéztem a lábasra hajló, vastag nyakát, ügyes mozdulatait. Olyan volt, mint egy szelíd, jámbor állat. A szellőző nyíláson keresztül öcsém és Nyúlszájú tekintetét vettem észre. Rájuk nevettem. Büszke voltam, hogy olyan ott-honosan és bátran viselkedem a katona közelében. Persze, ha a lánc megzör-rent, remegtem.

Másnap már egyedül hordtam a katonának az ételt, s attól kezdve mindig én mentem hozzá. Apám még néhányszor elkísért ugyan, de csak úgy tessék-lássék. Naponta kétszer vonultunk át a magtár előtti téren, a lézengő gyerek-had sűrű, irigykedő sóhajtozása közben. Én illő fontosságot tulajdonítottam szerepemnek, színlelt közönnyel lépkedtem, kerülve a gyerekeknek még a pil-lantását is. Csakis öcsémnek és Nyúlszájúnak engedélyeztem, hogy elkísérjenek a szellőző nyílásig.

Hiába ragaszkodtam kiváltságaimhoz, apám parancsára mégis magammal kellett vinnem Nyúlszájút. Lehet, egyedül túlságosan nehéz lett volna ez a munka. Találtam lenn egy ócska, elég kicsi hordót, s attól fogva délutánonként a mi feladatunk volt Nyúlszájúval kiüríteni a trágyadombra. Nyúlszájú nagy

lelkiismeretességet tanusított, néha az orvost játszotta, és ellenőrizte a hordó tartalmát.

Apánk egyszer-kétszer még velünk jött, és előfordult, hogy a katona éppen akkor végezte szükségét. Ilyenkor türelmesen várakoztunk. Nyúlszájú tisztelettel, megilletődötten bámulta, néha még a karomat is megragadta.

A fogoly lassan kitöltötte életünket; hatalma észrevétlenül terjedt a gyereksereg fölé. A felnőtteket ugyan teljesen hidegen hagyta jelenléte, ők végezték továbbra is munkájukat, s csak akkor vesztegették rá idejüket, ha erre az előjáróságtól határozott parancsot kaptak. Egészen apánkra bízta a katonát, de ő is eljárt rendszeresen vadászni, és én arra a meggyőződésre jutottam: a katona csupán azért van a pincében, hogy a gyerekeknek legyen mivel foglalkozniuk.

Én, öcsém, és Nyúlszájú már fényes nappal is olyan otthonosan mozogtunk a pincében, mintha a naphosszat dolgozó felnőttektől a pincében való ügyelgésre megbízást, szigorú megbízást kaptunk volna. Így mi már nem használtuk a szellőzőnyílást, arra csak a többiek kényszerültek. Ha valaki lemerészkedett velünk, s bármit tett, ami több, mint a katona pusztá bámulása, Nyúlszájú se szó, se beszéd, úgy arcul csapta, hogy eleredt az orra vére, s végighemperedt a lépcső aljában.

Ügyködésünket a későbbiek során úgy módosítottuk, hogy a hordót felvitük ugyan a lépcsőn, de tovább másokkal vitettük, mind olyanokkal, akik olvadoztak a gyönyörűségtől, hogy legalább ők is csinálhatnak valamit. Egy dologban azonban valamennyien mélységesen egyetértettünk: abban, hogy reszketve gondoltunk a Bíróra. Mi lesz, ha egyszer jön a rekettvés felől, és közli, hogy vége?!

A katona lábát felsebezte a lánc, elgennyesedett bokájából vér szivárgott. Némelyik nagyobb seb, ha begyógyult, csúnya heget hagyott maga után. Valahányszor a hordóhoz vánszorgott, még a fogsora is előugrott fájdalmában. Egy ilyen alkalommal összenéztünk, s némán megegyeztünk, hogy eltávolítjuk lábáról a vaddisznócsapdát. Ugyan mi kárt tehetne bennünk az, aki fátyolos szemmel karolja át a térdét, és folyvást csak üldögél? Nem, semmiképpen nem bánthat.

Megkerestem apánk szerszámládájában a lakatkulcsot, s Nyúlszájú felnyitotta a csapda-lakatot. A katona elvigyorodott, aztán felállt, lábát jólesően kinyújtóztatta. Nyúlszájúnak ijedtében eleredt a könnye, a csapdát a falhoz vágta. Öcsém és én úgy megszeppentünk, hogy moccanni sem bírtunk, nem-hogy felkelni. De a katona kellemes meglepetést okozott: nem csapott le ránk keselyüként, hanem visszaült a helyére, és megszokott tekintetével nézte a falhoz vágott csapdát. Nyúlszájú szégyenkezve jött vissza közénk, s mi fitymálva fogadtuk. Hiszen olyan szelíd ez a katona...

Apánk késő este jött haza. Biztosan tudta, hogy mi történt, hiszen ő zárta le a pinceajtót, de mégsem szidott össze, holott viharra számítottunk. A katona szelídsége nemcsak a gyerekek szívét, de a felnőttekét is megnyerte.

Másnap reggel, amikor hármasban megérkeztünk a reggelivel, a katona éppen a csapdát nézegette. Ahogy Nyúlszájú falhoz vágta, két legfontosabb alkatrésze eltört. Olyan hozzáértéssel forgatta, vizsgálgatta az elromlott szerkezetet, mint az a vándorszerelő, aki tavaszonként bennünket is útba ejt. Aztán felvetette fénylő fejét, s magyarázni kezdett valamit. Mi fékeveszetten vihogtunk. — Nahát, a katona szól hozzánk! Szólt!

Elrohantunk a tanya vénjéhez, és a köztulajdonban levő szerszámládát le-

vittük a pincébe. Voltak a ládában akár fegyvernek is használható szerszámok, de mi mindent — a legteljesebb bizalommal — átengedtünk a katonának. Alig akartuk elhinni, hogy ez a jámbor ember háborúból jött. Fel lehet ilyent tételezni róla? Róla, aki hol a ládára, hol ránk nézett, úgyhogy majd kiugrottunk a bőrünkben örömmünkben.

Megreggeliztünk, azután visszamentünk a pincébe. Láttuk, hogy a katona már kirakta a szerszámokat, rendben, egymás mellé. Letelepeltünk. Ő kivilantotta sárguló fogait, s ránk nevetett. Megdöbentünk, hogy ő is ugyanúgy mosolyog, mint mi. Éreztük, hogy valami meleg, majdnem emberi kapcsolat alakul ki köztünk.

Már késő délutánra járt, amikor Nyúlszájút elvitte a kovács felesége, s közben szidta, mint a bokrot. Ájulásig elcsigázott bennünket a guggolás, de a katona csak fáradhatatlanul motozott a csapdaszerkezeten. Néztem, hogyan csípi be rózsaszín tenyerű, sötét kezefejét a csapda, aztán zsíros-piszkos nyakát figyeltem. Nyaka piszkossága leginkább olyankor tűnt fel, amikor megmozdította a fejét. De nem volt visszataszító. A nagy igyekezetben ajka egészen szétnyílt. Őcsém a térdemre hajolt, s csillogó szemmel nézte a katona minden mocnását. Legyek röpködtek körös-körül, a hőség fojtogató. Fülelem, mint finom műszer erősíti fel a zajokat. Aztán tompa puffanás — a csapda belevágott a kötélcsomóba: működött! A katona óvatosan a földre tette a szerkezetet, ránk nézett. Mint sötét folyadék csurgott rajta az izzadság, aztán elnevette magát. Mi visszanevettünk, hosszan vigyorogtunk rá, ahogy csak vadászkutyára vagy kecskére szoktunk.

Másnap arra a híre ébredtünk, hogy a hegyekből véresen hozták a Bírót; mindenki találgatta, mi történhetett vele. Valószínűleg hozzánk igyekezett, s beesett a szakadékba. Még jó, hogy a favágók rátaláltak, s becipeltek. A tanya vénjénél helyezték el, ott istápolgatták. A Bíró folyvást csak mülába törött fémrészét bámulta. Hallgatott, pedig nála volt a község határozata. Hogy várták a nagyok! Mi azt gondoltuk, biztosan a katona halálát hozza, s ez esetben sokkal jobb lett volna, ha lent marad a szakadékban. Ott éhen pusztult volna. De a Bíró nem hozott semmilyen határozott üzenetet; csak mentegetőzött, hogy még mindig késik a tartományi hivatal döntése. Megnyugodtunk. Mégiscsak szerencse, hogy nem halt éhen a szakadékban! Felkaptuk a mülábat meg a szerszámokat, s visszalaholtunk a pincébe.

A katona a hideg földön feküdt, és szomorú, mély hangján énekelt. Dalában az idők fájdalma tekergőzött. Megmutattuk neki a mülábat, kis ideig nézegette, aztán nekiállt a javításnak. A nyílásnál leselkedő gyerekek örömmükben felkurjantottak, aztán én, az őcsém meg Nyúlszájú is csatlakoztunk a kurjongatókhoz.

Estefelé a Bíró lebotorkált a pincébe; addigra már elkészült a lába. Felkapcsolta, kipróbálta. Örömeben felkiáltott. Mi üdvívalgásban törtünk ki, a Bíró felkecmergett a pince előtti térségre, ott gyakorolta a járást. Mi olyan magától értetődő természetességgel fogtuk karon, és vonszoltuk fel a foglyot az útra, mintha mindig ez lett volna a dolgok rendje.

Mióta nálunk van a fogoly, nem volt még szabad levegőn. Fenn kapkodva lélegzett, s érdeklődve nézte a Bírót. A Bíró menetgyakorlata közben már elég messzire jutott, végül visszafordult, cigarettára gyújtott, és odaadta a katonának. Dohányát mindig sóskafélék leveléből vágja, füstje marja-csípi a szemet. A katona alig szippantott, máris fuldokló köhögésben tört ki. Látszott rajta, hogy kínlódik. A Bíró szomorún, tehetetlenül nézte, mi pedig harsányan nevet-

tünk. Végül a katona kihúzta magát, tenyerével letörülte könnyeit, előhúzta a pipáját, rágyújtott, s átadta a Bírónak. A Bíró elégedetten pöfékelt, mi megint csak kurjongattunk a gyönyörűségtől, könnyesre neveltük magunkat, s még sokáig ott lebzeltünk a nagyok körül.

Attól fogva gyakran vittük sétákra a katonát a köves úton, és a felnőtteknek nem volt ellenvetésük. Igaz viszont, ha ilyenkor felnőttekkel találkoztunk, mindig elfordultak, pedig azelőtt csak a falu vénjének bikáját kerülték ki, amely valahogy azért mégis köztulajdonnak számított.

Ahogy a nyár múlt, bennünket gyerekeket is munkába fogtak, s a katona már egyedül merészkedett fel a magtár előtti térre. Egy fa alá heveredett, vagy görnyedt háttal sétálgatott. Olyan megszokottá vált, mint a sok kuvasz, a kölyökhad vagy a köves utat szegélyező fasor.

Apánk gyakran jött haza hajnalonta menyéttel a csapdában. Az állat ugrott, hosszú testét megfeszítette, ilyenkor egész délelőtt a bőr lenyúzásánál segedkeztünk. Hogy szerettük volna, ha a fekete láthatná munkánkat!

Egyszer be is jött. Őcsém meg én apánk mellett térdeltünk, s elnéztük, hogyan csorog késéről a vér és a zsír; folyvást arra gondoltunk, bárcsak remekelne apánk a nyúzással előtte! A menyét, még utolsót rúgva, szörnyű büzt éresztett, aztán apánk villogó késével fejteni kezdte finoman leváló bőrét, s pár perc múlva már ott tündökölt, akár a gyöngyház, az izmaira csupaszított test. Őcsémmel kint kiürítettük a gyomrát, kezünket falevelekbe törültük, s mire visszaértünk, a bőr zsíros részein már a napfény játszadozik, keskeny erek szántják keresztül-kasul, s nemsokára kifordítva, a szögön várja a száradást. A katona előrehajolt, madárhangok törtek elő belőle, s figyelmesen nézte, hogyan simítja ki apánk kerges keze a bőr gyűrődéseit. Elismerő vinnyogással nézte a kifeszített bőrön csontkeménnyé száradt szőrt, melyen itt-ott fura alakú vérfoltok tarkítanak. Milyen büszkék voltunk ilyenkor apánk tudományára. Amikor apánk már a szőr locsolásánál tartott, barátságosan a katonára pislogott. Tulajdonképp ez a munkafolyamat, a bőrkikészítés volt az, amely bennünket egyetlen családdá forrasztott össze.

Nem került el a kovácsműhelyt sem. Valahányszor Nyúlszájú inasként félmeztelenül az üllő körül forgolódott, s a tűz fénye megvillant verejtékes testén, mindnyájan köréje seregettünk. A katona ijedten felkiáltott, mert a kovács pusztá kézzel ragadta meg az izzó vasdarabokat. Ilyenkor körülhízelegettük, és éktelen jókedvünk támadt. A kovácsnak nagyon tetszett, hogy ennyire mulattat bennünket, s többször is megismételte a mutatványt.

Így mindenki megszokta lassan, s az asszonyok néha még meg is vendégték.

A nyár már erősen ősze hajlott, s a tartományi hivatal döntése még mindig késett. Voltak, akik azt állították, hogy a várost lebombázták, s ez a hír nem okozott nekünk nagyobb megrendülést, hiszen nálunk sokkal melegebb van, mint bármely városban, ahol tűzvész pusztít. S ha lenn voltunk a katonánál a pincében, alig bírtuk elviselni a nehéz, avas büzt. Többször meg is nevettetett bennünket a szag, ilyenkor még a könnyünk is kicsordult. De való igaz, hogy alig lehetett kibírni a pince levegőjét.

Egy ilyen forró délutánon eszelte ki a Nyúlszájú, hogy elvihetnénk a katonát a közkúthoz. Csodálkoztunk, hogy ez nekünk még nem jutott eszünkbe.

A forrásnál lehánytuk magunkról a ruhát, s úgy szökdécseltünk, mint a madárfiókák. A katonát is levetkőztettük, és elragadtatva viháncoltunk; tetszett a pompás ötlet. A katona olyan magas, hogy a patak legmélyebb részénél is csak a derekáig ér a víz. Fröcsköltünk, pancsoltunk, s ő úgy vinnyogott, mint egy vesztét érző kis állat. Egyszer fejest ugrott, s sokáig úszott a víz alatt. Amikor előbukkant s felegyenesedett, gyönyörű teste úgy csillogott, mint valami drága paripáé. A kislányok addig egy fa alatt várakoztak, de lassan-lassan ők is közelebb merészkedtek a vízhez. Nyúlszájú kinyúlt a partra, elkapta egyiket, s mint valami felnőtt férfi, szakértően végigtapogatta. A katona elámult, körülöttünk mind melegebb lett, a nap perzselt, s a víz olyan volt, mintha fazékban fortyogott volna. Nevetésben törtünk ki, nevetésünk megreszketettette a levegőt, és a kislány keserves sírásban tört ki.

Gyönyörködöttünk a katonában. Ahogy körülhíngeltünk, mezítelen fenekünk összeért, szégyelljük magunkat, s csak azt éreztük, hogy nagyon-nagyon szeretjük. Mindent betöltött a napfény, a víz aranyosan csillogott, aztán a köves útra vetődő árnyak lassan megnyúltak, úgy tetszett, iránta érzett szeretetünk kifejezésére talán nincs is szó. Erősen hittük, hogy ennek a napfényből és izomrostokból szőtt, az örömet forrásszerűen permetező, bennünket olajosan magába szívó nyárnak soha, soha sem lesz vége.

Az antik-pogány fürdőzésünket követő napok nagy esőzéseket hoztak, a völgy felett sűrű köd terjengett. Reggel zuhogott. A katona már túl volt a reggelin, a pince még sötétebb, mint rendesen. Átölelte térdét, s mély hangján énekelt. Mi ott szorongtunk a szellőzőnyílásnál, s tenyerünket kitartottuk az esőbe. Szélesen hömpölygő éneke tengervízként sodort magával. Már szünni kezdett az eső, amikor abbahagyta, s mi felvonszoltuk a magtár elé. A köd szakadozott, a fák teleszívták magukat vízzel, s úgy megdagadtak, mint a tele begyű, jólakott csirkék. Néha gyenge szél reszkettette meg az ágakat, s a lehulló vízcseppek parányi szivárványíveknek látszottak. Később felmelegedett az idő, mi a pincegádornál sütkéreztünk. A levegőben ázott fakéreg szaga terjengett.

Már dél is elmúlt, s mi még mindig a pincelejárathoz üldögéltünk. Délután megjelent a Bíró, hóna alatt esőköpenyt szorongatott, a telep vénjéhez ment. Örködtünk odakünn, s vártuk, hogy előbicegjen, de csak nem mutatkozott. Kisvártatva megkongatták a háztető harangját. Jeladás a felnőtteknek, hogy azonnal térjenek haza a munkából; az asszonyok előbújtak az ázott viskókból, s kivonultak az útra. Mi ijedtünkben úgy néztünk a katonára, mintha először látnánk. Észrevettük, hogy arcáról eltűnt a mosoly. Aztán mindhárman eliszakoltunk.

Később visszamentünk a telep vénjéhez: bent némán állt a Bíró, az öreg pillantásra sem méltatott bennünket, lábát összefonva, a földön kuporgott. Gondterheltnak látszott. Nyugtalanul, rossz hírt sejtve vártunk a felnőttekre, akik haragosan és kellenélül szállingóztak vissza az erdőből, a völgymélyi földekről. Aztán előbukkant apánk is: puskáján néhány vadmadár teste himbálózott.

Elkezdődött a felnőttek tanácskozása. A Bíró szörnyű tájszólásban a gyerekek tudomására hozta, hogy itt a döntés: a katonát ki kell szolgáltatni a tartományi hivatalnak. Katonai fedezettel kellene odakísérni, de erre nincs lehetőség, s ezért a községig nekünk kell elszállítani. A felnőttek nagy zavarban vol-

tak, mi valósággal kétségbeestünk, nagyon szerencsétlennek éreztük magunkat. Ha elviszik, mi marad nekünk? Mi marad a nyarunkból?

Elhatároztuk, hogy figyelmeztetjük a katonát. Kirohantunk, de alig bírtuk áttörni a felnőttek gyűrűjét. A raktár előtt találtunk rá, ott üldögélt, zavaros szemét ránk emelte, én ziháltam. Szomorúan bámultam, olyan szomorúan, ahogy csak az bámulhat, aki tudja: semmit, de semmit nem tehet érdekében, még csak el sem mondhatja neki, miről van szó. Csak ült tovább, egykedvűen, térdét átkarolta, és mélyen a szemembe nézett. Ajka, mint a patak halának tavaszhi húsa, most kinyílt, s előcsurrant fehér nyála. Később más irányból jöttek felnőttek, legelől a telep véneje.

Tehetetlenségemben megráztam a vállát, s úgy ordítottam, ahogy csak a torkomon kifért. Izgatottságomban már-már ájulás környékezett, a katona meg csak tűrte szorításomat, még ha a nyakát fogtam, akkor is. Erőtllenül bocsátottam le a karom. Aztán hirtelen felállt, akkora volt, mint egy hatalmas fatörzs: elkapta kezem, és magával vonzott — le a pincébe. Lent figyeltem, hogyan mozognak tagjai, hullámanak az izmai. Nekilátott, hogy eltorlaszolja a bejárati ajtót, majd a csapóajtó zárját megerősítette a vaddisznócsapdával is. Amikor összefont karral, lehorgasztott fejjel le-felbotorkált a lépcsőn, éppen olyanak tetszett, mint amikor legelőször láttuk: sötét, veszélyes vadállatnak. A csapdáról vézna lábamra pillantottam, s félelmemben a falhoz vonzóltam magam. Ő mozdulatlanul, magába roskadtan állt a pince közepén, én az ajkamba haraptam, hogy reszketésemet valahogy palástolni tudjam.

A felnőttek a szellőzőnyílásnál gyülekeztek, majd bedörömböltek az ajtón, megrázták az ablakot. Keményfából való erős szerkezet, mely nemcsak minket védett, hanem ellenállt a felnőtteknek is.

Táncoló fejeket láttunk a nyíláson keresztül; önkéntelenül is élveztem, mennyire megváltozott a felnőttek hangulata. Később a lárma elcsendesedett, s a nyíláson egy fegyver csöve nézett farkasszemet velünk. A katona vadállati fürgeséggel rámvetette magát, s pajzsként tartotta maga elé vergődő testemet. Míg odakünt a mieink nagy hangon lármáztak, én, kiszolgáltatva ellenségemnek, megalázó helyzetem miatt keseregtem. Elárult és kelepcébe csalt! Torkom elszorult, elfogott a sírás, úgy éreztem, fogoly vagyok, a katona foglya.

Aztán nem láttuk többé a puskát, de az éktelen lárma még sokáig nem csitult, s amikor végre alábbhagyott, hallottam, hogy a felnőttek végeszakadatlanul tanácskoznak. Még egyre ereimben bizsergett a katona harapófogószerű szorítása, s alig lazult valamelyest. Most a katona gondolt egyet, magával vonzott az egyik sarokba, s leült. Ott, úgy látszik, nagyobb biztonságban érezte magát. Ugyanaz a bűz terjengett körülöttünk, mint azelőtt, barátságunk idején, annyiszor. Ha apám arca megjelent a nyílásban, megrázott a zokogás. Lassan sötétedett, s mint mindig, először a pincében uralkodott el a félhomály, aztán kint is. A felnőttek sorra elszállingóztak, némelyik még bátorító szavakat is kiáltott le nekem. De apám lépteit sokáig hallottam a ház előtt.

Amikor a sötétség mindent elborított, a katona engedett szorításán. Láttam rajta, őt is bántja viszonyunk eldurvulása. Felhúzott vállal elfordultam tőle, s mocorgásából megérthettem, hogy ő is hátat fordít nekem. Rálestem: leverten gubbasztott térdé közé szorított fejjel. Úgy szenvedtem, mint a fába szorult féreg, s nagyon egyedül éreztem magam. Feltápázkodtam, a lépcsőhöz oldalogtam, babrálni kezdtem a kelepcét, de a katona ellökött, s úgy éreztem, maga a remény taszít el magától. Tanácstalanságomban a csapdába került nyúlhoz hasonlíthattam, a nyúlhoz, amely még akkor sem hisz vesztében, ami-

kor a csapda fogai már átharapták a lábát, és ő az utolsókat rúgja. A szemrehányás és az önvád viaskodott bennem: hogyan is hihettem ebben az emberben! Hogyan is tarthattam őt barátomnak? Lassan már alig akartam hinni, hogy az, aki a sötétben előttem ül, s néha a fogát is csikorgatja, ugyanaz az ember, akit szerettem.

Fáztam, fogaim vacogtak, és sajgott a hasam. Talán a félelemtől. Nagydolgozni kellett volna, de volt ott valaki... Összeszorítottam a fogamat, s kinlódva visszatartottam.

Aztán már nem bírtam tovább, elszántan a dézsához léptem. Hányszor láttuk a katonát fölötte kuksolni! Majd megölt a szégyenkezés, mintha valami keserű, fekete folyadék ömlött volna keresztül rajtam, nyelöcsövemen keresztül, beleim legbelsőbb bolyháig. Visszasomfordáltam a falhoz, s a szégyenkezéstől lesújtottan, heves zokogás vett erőt rajtam. Kívülről beszűrődött a vadkutyák vonítása. Vacogott a fogam, fáradtság kínozta, a fal mellé rogytam, és elaludtam.

Arra ébredtem, hogy a katona vasmarókkal szorongatja a vállam, kintről hideg áramlik be, a nyílás előtt felnőttek kiabálnak. Hallottam, hogy odakünt idegesen kopog a Bíró mülába, majd nagy fakalapácsok ütése zúdul a csapóajtó fedelére.

A katona vad kiabálásban tört ki, s vállamnál fogva a nyílás alá vonszolt, és felemelt, hogy megmutasson a kintieknek. Nem értettem, mire való ez; ott ficáinkoltam a markában meztelenül, a sok kinti szem keresztültüzeiben. Ha így látott volna az öcsém... Nem, inkább vágják ki a nyelvemet! De szerencsére, csak felnőtteket láttam.

Kint egyre erősödtek az ütések. A katona a torkomnak esett, s körmei belevésődtek puha nyakamba. A földön fetrengve, fejemet hátravettem, és a földet rúgdostam. Levegő után kapkodtam, nem bírtam elviselni, hogy a felnőttek ilyen megalázó helyzetben látnak. Sarkammal a katonába rúgtam, mire szőrös karjának harapófogója bezárult fölöttem. Úgy ordított, hogy a felnőttek elhúzódtak a nyílástól. Abban reménykedtem, hogy most már abbahagyják a dörömbölést. Hálát és ragaszkodást éreztem irántuk.

De a dörömbölés újrakezdődött, s az arcok újra megjelentek a nyílásnál. A katona megropogtatott. Fájdalmas ordítás szakadt fel a torkomból, és megingott a felnőttekbe vetett bizalmam: magamra hagytak. Mire ők lejutnak — gondoltam —, csak egy leölt menyéthez hasonló hullát találnak: hideg, élettelenül lecsüngő lábakat és karokat... Gyűlöltem a katonát, és szégyelltem magam. Rúgdaltam a padlót, ordítottam.

Félig kábultan is éreztem, hogy megindul az orrom vére, s láttam, hogy az ütések alatt beszakad az ajtó. A lépcsőn mindenütt feltűntek a szőrös, meztelen lábak, vérszomjas fenevadak lábai. A katona magához szorított, a legtávolabbi sarokba hátrált, s testemen végigcsurgott ragadós izzadsága. Most már megszületett közöttünk a düh láthatatlan közössége, én olyan voltam, mint egy kis állat, akit titkos dolgokon kapnak rajta. Féktelen gyűlöletem mindenkinek szólt, a lépcsőn ugrásra készen álló, szégyenemet látó felnőtteknek, a véretem kicsurrantó, üvöltöző katonának. Bensőm elernyed, valami mély, öntudatlan világ szélén lebegtem, mint akkor, amikor először pillantottam meg, s lehellelte először érintette a nyakam.

Apám kivált a felnőttek közül, kezében már baltát forgatott. Szeme vére-

sen izzott az indulattól. Éreztem, hogy a katona körmei a nyakamba vájódnak. A balta megvillant a levegőben, s én behunytam a szemem. A katona bal karommal próbálta takarni a fejét, hallottam a pincébe sereglett felnöttek kóruszerű bőgését, és a reccsenést is: a balta felsebezte karomat, és szétloccsantotta a katona fejét. Azt is éreztem, hogy a katona vére lecsurog az állam mentén. Odarohantak, kiszabadítottak karja ölmos szorításából, de bennem sajgott, egyre sajgott a fájdalom.

Úgy éreztem, ragadós zsákban vergődöm, melyből nem tudok kiszabadulni. Zsákban tartott, koraszülött bárány voltam. Moccanni sem bírtam, rettenetes éjszaka vett körül. Aztán megtudtam, hogy reggel van: nehéz szemhéjamon átszűrődött a nappali fény. Néha-néha egy súlyos tenyér nehezedett a homlokomra; vinnyogtam, szerettem volna félrerántani a fejem, de nem bírtam. Tehetetlenül feküdtem ott.

Végre sikerült kinyitnom a szemem. Reggel volt. Fenn a szobában, az ágyon hevertem. Észrevettem, hogy öcsém és Nyúluszájú a deszkaajtó előtt áll és rám bámul. Megpróbáltam szólni, de csak hangtalanul mozgott az ajkam, mire ők sikoltozva lerohantak a lépcsőn. Feljött apám a szatócsnéval. Maró éhség gyötört, de amikor apám felém nyújtotta a kecsketejes üveget, elfogott a hányinger. A tej a mellemre csorgott, és én gyűlöltem mindenkit, az apámat is. Undorodtam valamennyiüktől, az elővillanó fogú, baltával támadó felnöttektől. Megjött a hangom, önkívületben kiabáltam, mire egyedül hagytak.

Aztán öcsém gyermeki kezét éreztem, a fiú megszólalt. Hosszan mesélt, s én hunyt szemmel hallgattam. Ő is gyűjtött rőzsét a katona elégetéséhez, de amikor elkészültek, megérkezett a Bíró, és szigorú hangon kihirdette, hogy tilos a testet elhamvasztani. A nagyok — hogy minél tovább épségben tarthassák a hullát — lecipelték a völgy mélyére, az aknába, s most éppen kerítést eszkábalnak köréje, hogy elrekesszék tőle a kóbor kutyákat. Közben reszketve hajtogatta: nem hitte volna, hogy életben maradok, hiszen két napig önkívületben feküdtem. Aztán ismét álomba merültem, mély és halálos álomba.

Csak délután ébredtem fel ismét. Első pillantásom fájós karomnak szólt, még rajta lógnak összetépett ingem ragadós foszlányai. Hosszan elnéztem karomat, és sokáig nem tudtam lehunyni utána a szemem. Egymagam voltam, az ablakon át bűz szállt be. Tudtam, micsoda bűz, de nem szomorított el.

Amikor a tárgyak körvonalait már nyaldosta a homály, és a szoba hűvösebb lett, felültem. Hosszabb erőlködésre sikerült megemelnem ép kezemet, s megkapaszkodva a nyitott ablak párkányában, kibámultam. Odakint az úton a fekete katona hullájának átható szaga terjengett, testem minden porcikáját átjárta, s egészen az égig kanyargott. Már erősen alkonyodott, az ég narancsszínűre vált, aztán szürkéség borult a völgyre.

Néha a völgy felé sietőben feltűnt egy-egy komor felnőtt. Ilyenkor elhúzódtam az ablaktól, mert ha őket láttam, hányinger kerülgetett. Míg eszméletlenül feküdtem, távoli szörnyekké torzultak.

Hideg rázott, szám kicserepesedett a szárazságtól. Az alkonyi fényben az út kőkockáit figyeltem: először aranyos fényben fürödtek, aztán elveszítették körvonalait, fonnyadoztak, mint a tőkén maradt szőlőszemek, s eltűntek valami áthatolhatatlan lilaságban. Csordogáló könnyeim csípték láztól cserepes számát.

Gyerekrivalgást hallottam a raktár mögül. A hulla szagára jöhettek

elő. Lebotorkáltam a lépcsőn, és a néptelen, köves járdán a zaj felé indultam.

A gyerekek a völgyben, a patakhöz vezető bokrok között ugrándoztak, s a kutyák kísérletül eszeveszetten ugattak. A felnőttek távolabb, a rekettyésben dolgoztak, a dúcokat ásták le, szólanul, gyászosan.

Felkapaszkodtam egy öreg fatönkre, s onnan néztem a gyerekeket: szánkót eskábáltak a repülőgép farkából, s a könnyű, keskeny talpú szánkó úgy suhant alá, ügyesen kerülgetve a lejtőn meredező sziklasarkokat, mint zsákmányára ugró, fiatal ragadozó. Ilyenkor csak a lábukat kellett letenni, s máris irányt változtattak. A kutyák elfulladva nyargaltak a szán után. Aztán visszahúzták a szánt, s láttam, hogy a szánkózás nem hagyott nyomot a dús fűvön. Hiszen olyan könnyű volt a teher!

Szinte éreztem, hogy a gyerekek ereiben a vérrel együtt valami mozgásra serkentő tűz kering. Nyúlshájú, foga között hosszú fűszálat hintáztatva, szarvasláb alakú fatörzsre támaszkodott, és merőn az arcomba bámult. Színleltem, hogy észre se veszem, s a szánkózókat figyeltem, míg ő felkötött karomat nézte.

— És milyen bűdös! — kiáltott fel. — A karod aztán kikészült!

A szemébe néztem. Láttam rajta, hogy kötekedő kedvében van, s máris támadásra terpeszti a lábát. De hiába várta, nem volt kedvem nekiugrani, inkább rekedten így feleltem:

— Nem én tehetek róla. A katona...

Zavartan pislogott. Összehiraptam a számát, s merőn néztem Nyúlshájút. Vállát vonogatta, s mintha hanggal is kifejezést akarna adni megvetésének, rikoltozva szaladt a többiekhez.

Ekkor döbbsentem rá egyszer s mindenkorra, hogy már nem vagyok gyerek. Ami addig lekötött: a Nyúlshájúval való dulakodás, vadászat holdas éjszakákon, a szánkózás, a vadkutyakölykök felhajtása — mind-mind gyerekes dolog, játék. És nekem ehhez a világhoz immár semmi, de semmi közöm.

Fáztam, s kimerülten a földre roskadtam. A föld még árasztotta magából a nappal beszívott meleget. Ahogy a földön feküdtem, a némán dolgozó felnőtteket már nem is láttam, de annál jobban a gyerekeket. A gyerekek felmagasodva repültek a szánon, megannyi hegyi istenség. Már közel járt az este, s a vidék egyre tisztábbá, meghittebbé vált előttem.

— Na, Béka, hát mégsem patkoltál el? — szólt valaki a hátam mögül, s egy meleg kéz nehezedett a fejemre. De nem fordultam meg, csak oldalra sandítottam, s megismertem a Bíró mülábat. A szánkózókat néztem, a Bíró pusztá jelenlététől kiszáradt a torkom. — Miért nem tartasz velük? Már azt hittem, ezt a szánkózást is te találtad ki!

Hallgattam. A bíró megnyikorgatta mülábat, és leült. Előrántotta a katonától örökölt pipáját, és megtöltötte; a füst csipte az orromat, borzalmas indulatok lobogtak bennem. A füst körénk tekeredett, mint egy kígyó. Ismét megszólalt:

— Rettenetes ez a háború! Még a gyerekek keze is...

Mélyet lélegeztem. Tudtam, hogy a háború véres és hatalmas, nem dől el egyik napról a másikra, a háború örökké dúl. Ahogy távoli országokban még a birkanyájákat és a nyírott pászitot is elsodorhatja az ár, úgy törhet be hozzánk is a háború. Most éppen az én karomat roncsolta szét. A baltát vérszomjas apám emelte magasba. Vidékünket előzönlí a háború, és én nem jutok levegőhöz!

— De ennek is eljön egyszer a vége — szólt mogorván a Bíró, azon a hangon, ahogy csak két felnőtt beszélhet egymással. — És nem lehet, semmikép-

pen sem lehet elérni a városi katonaságot... Minden olyan... olyan lehetetlen.

A völgy fenekéről még egyre hallatszott a kopácsolás. Úgy rémlett, a hulla rettenetes bűze terjeng fölötte oly láthatóan, mintha egy terebélyes fa terpeszkedne a völgy felé, ezernyi alacsony ágával.

— Még nem unják — folytatta a Bíró. — Apád is ott van. Azért nem hagyják abba, mert nem tudnának máshoz kezdeni...

A gyerekrivalgáson keresztül még sokáig odahallatszott a le-lesújtó fadorong döngése. A Bíró otthonos mozdulattal lecsatolta a műlábát, s átnyújtotta nekem.

— Kölykök — kiabálta —, ide azzal a szánkóval!

A gyerekek lármásan engedelmeskedtek, ő egyhábon körülugrálta őket, majd mögójük ült a szánkóra. Én mankóval a hónom alatt a lejtőn rohantam. Nehéz volt az a műláb, dühösködtem is miatta. Egy kézzel tartani!

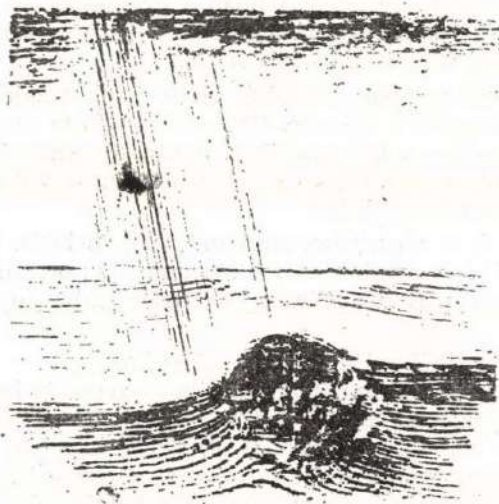
A Bíró lenn vártam be. Mind erősebb lett a hegyoldalban ricsajozó gyerekek kiabálása, néha-néha mintha a levegő is belereszketett volna.

Egy darabig sehol se láttam a szánkót, aztán tompa puffanásfélét hallottam, a hang felé fordultam, s a hegyoldalban felfedeztem a tengelye körül forgó, üresen sikló szánkót. Eldobtam a lábat, és felkapaszkodtam a nedves, füves lejtőn.

A pázsiton, harmattól feketén fénylő szikla mellett élettelenül hevert a Bíró. Két karja széttárva, arcán fagyott mosoly. Leguggoltam melléje. Arcáról, füléből patakzott a vér. Az esti szélben a gyerekszivaj hol erősödött, hol elhalt.

Messziről elkerültem a kölyköket, és a tetemet magára hagytam. Halál, halotti arc, derűvé merevedett szomorúság: oly gyorsan szoktam hozzá ezekhez a dolgokhoz, akárcsak egy felnőtt. A Bíró majd elégetik, méghozzá azzal a rőzsével, amelyet a katonának gyűjtöttek. Nedvesedő szememmel az égnek azt a darabját kémleltem, amely még őrizte a nappal egy világos foltját, aztán leereszkedtem a lejtőn, hogy megkeressem az öcsémet.

HANI KJÓKÓ fordítása

MAX ERNST (Párizs): A bullám és az eső